

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTA OFICIALA A EPISCOPIEI ARADULUI

Redacția și Administrația
ARAD, STR. EMINESCU 18

APARE DUMINECA
Redactor: Pr. Ilarion V. Felea

ABONAMENTE:
Pentru 1 an 300 Lei; 6 luni 160 Lei

MITROPOLITUL ANDREI ȘAGUNA

80 ani dela restaurarea Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal.

În 24 Decembrie a. c. se împlinesc 80 de ani, decând marele Mitropolit Andrei Șaguna a urcat treptele Mitropoliei românești din Ardeal. Mitropolie care și azi și în viitor, va purta timbrul personalității providențialului Șaguna.

O aniversare, o comemorare vor zice unii. Un anumit soroc al calendarului calculat la cifre, vor zice alții. Sunt însă oameni cari privesc în adâncuri. Și în planurile Universului, caută mâna diriguitoare alui Dumnezeu și a Istoriei.

S'ar părea că nemuritorul Șaguna — al cărui prodigioasă activitate este strâns impletită cu progresul Românilor din Ardeal, — nu are prea mult de spus omului de azi. Este prea complex pentru mentalitatea inficiată de azi și prea abstract pentru ființa noastră mecanizată.

Realitatea însă este cu totul alta. Lumea în care s'a desfășurat talentul de neîntrecut organizator alui Șaguna, pe toate terenele vieții noastre publice, are o asemănare izbitoră cu lumea de uluitoare degradare morală de azi. Deci în adâncă noastră decepție și desorientare, spiritul acestui apostol al neamului românesc ne arată limpede drumul luminos, pe care trebuie să-l urmăm.

Imperiul Austro-Ungar era, încă depe atunci, un furnicar în continuă fierbere și agitație. Un amalgam de ireductibile contraste sociale și politice. Strălucire aparentă, fără viață lăuntrică, paianjenis de doctrine nepuțințioase și puhoi de corupție. Iar în sărmanul nostru Ardeal, viața avea — sub orice aspect — o înfățișare de adâncă depresiune. Peste tot cea mai cruntă sărăcie sufletească și cea mai neagră mizerie materială. Biserica noastră văduvită și destrămată era lăsată pradă prozelitismului catolic, care lucra cu mijloace josnice

și neleale. Prigonirile volnice și fanatice, au alungat o mulțime de preoți ortodoxi din parohiile lor. Peste tot preoții noștri duceau o viață rustică, alături de păstorii lor iobași, fiind prigoniiți pe toate căile și cu toate mijloacele. Prozelitismul era sprijinit pe față: de Curtea din Viena, de cercurile oficioase, de jandarmerie și chiar de armată.

În mijlocul acestei fermentații și depresiuni sufletești, pe firmamentul întunecat al vieții românești din Ardeal apare, ca o străfulgerare de lumină, providențialul Șaguna, care aprinde în vâlvătaie toate conștiințele românești și peste un sfert de veac, flacăra credinții străbune arde iarăși pe toate altarele românești, din Carpați până la Tisa și din Maramureș până la Severin.

Care este taina acestei biruințe fără asemănare? Cum ajunge acest ilustru prelat să predomine viața românească din Ardeal, vreme de peste un sfert de veac, și s'o ridice la o apoteoză de înflorire atât de strălucitoare?

Fără îndoială, Șaguna a fost un geniu cum puținii a cunoscut Istoria, însă bunul Dumnezeu i-a pus în mână sceptorul de foc, cu care a condus pe Ardeleni spre culmile gloriei. Spirit scântetor, diplomat subtil, psiholog profund, inteligență așezată, care a pătruns într'o clipă lumea celor mai dificile probleme. A prevăzut, cu o uimitoare claritate, ceea ce alții nici nu întrezăresc. Șaguna a fost cel mai profund bărbat și cel mai mare doctor al Românilor din Ardeal. Dela masa lui bogată, s'au infruptat și se infruptă și azi toți conducătorii noștri dela 1848 încoace.

Însă linia caracteristică a fizionomiei lui sufletești este voința puternică, dirijată de principiile credinței sale profunde. Șaguna crede în izbânda neamului și a Bisericii sale, și cere ca și alții să creadă. Acest ilustru principe al

Bisericii, era convins că Provedința l-a trimis să ridice poporul român din Ardeal, pe un pedestal de cultură egal cu al popoarelor din Apus. Și, dela realizarea acestui sfânt apostolat, nu-l poate abate nimic. Nu cunoaște nici-o dificultate: nici forța uriașă a statului, nici întunecarea minților, nici noroiul stricăciunilor morale, nici mirajul tronului patriarhal din Caroviș și nici al mitropoliei din Blaj, cari îi sunt oferite cu multă insistență. Șaguna era o voință în vecinică văpae, un vulcan în clocot necontentit. Cu o rară perspicacitate schițează și realizează un program de muncă, fixat și controlat în toate închieturile. Era un perfect logician, care se consuma pentru triumful ideilor sale. Cu mîntea lui mare, cât a unei „jumatate de țară”, țesea cele mai grandioase proiecte, pe cari le împărțasea fruntașilor vieții românești și, pentru realizarea lor, se pune pe drumuri grele ca să bată la poarta Burgului din Viena, unde Mitropolitul de-o frumusețe clasică, care reprezenta pe iobagii valahi din Ardeal, era primit cu onoruri princiare. Aici începe Șaguna să urce toate treptele măririlor și să se facă prietenul conților, arhiducilor și foarte des oaspele splendorilor imperiale. Talentul acestei uriașe personalități și-a găsit expresie în organizarea vieții publice a Românilor ardeleni sub bolta Bisericii strămoșești. Statutul organic a fost și va fi pentru toate vremurile, la noi, Magna Charta a organizării bisericești, având la bază concepția democratică și principiul național precum și spiritul apostolic al preceptelor creștine.

Să coborâm și să invocăm spiritul și umbra marelui Șaguna, la năcazurile și nevoile vremurilor tragice din zilele noastre. Trăim

într'un grandios imperiu al culturii și civilizației moderne. Fascinătoare în aparență, această civilizație este în plină agonie. Un mecanism perfecționat, până la umanizare, în timp ce creatorul acestui mecanism, omul, cu sufletul bolnav, s'a degradat până la abrutizare. Groaznicul cataclism, care scaldă în sânge și lacrimi tot globul terestru, are un fel de măreție fioroasă. Este un record al barbariei feroce, iar la orizonturi apar fenomene paradoxale. Unele popoare propagă divinizarea forței și a materiei. Pe teren politic, social și economic apar divinități terestre, idololatrie și păgânism faratic, una mai tirană ca alta. Iar în urma lor rămâne un cortegiu de desiluzii și decepții amare.

Iată pentru ce în fața primejdiei ce bate la poarta neamului și a Bisericii noastre, figura providențialului Mitropolit Șaguna, îmbracă în conștiințele românești nimbul miraculos al eroilor din legende. Pe aripile credinței facem un pios pelerinaj la crucea lui dela Rășinari, ca să implorăm spiritul lui luminaț și credința lui adâncă. Curajul și fanatismul lui sfânt, să ne fie un talisman cu care să înfruntăm toate urgiile ce se vor abate asupra noastră. Să transformăm toate energiile noastre într'un creștinism dinamic, care să se ia de piept cu toate puterile pământului. Preoți și laici, să transformăm neamul românesc într'o armată indisolubilă, cu centrul de viață în Hristos Domnul, cum ne poruncește providențialul Șaguna.

Vom înțelege acest imperativ al vremurilor grele prin cari trec și alte popoare?

Să nădăjduim,

Protopop SIMION STANA

Oameni și fapte din alte vremuri

Sava Tököly și dreptul său de patronat

asupra bisericii sf. Apostoli Petru și Pavel din Arad.

În viața bisericească a celor două comunități sârbo-române din Arad, la începutul veacului al XIX-lea, Sava Tököly, consilier regesc și om de mare influență, a jucat un rol deosebit de important. Important mai ales prin contribuția lui negativă, prin amestecul său nefericit care a dus la înrăutățirea legăturilor între cele două ramuri ale comunităților arădane, în dauna ortodoxiei. Ne ocupăm de el și de uneltirile lui spre a sprijini teza noastră, că înveninarea relațiilor sârbo-române este în mare parte opera unor astfel de personaje ca Sava Tököly, — durere — uneori cu complicitatea vinovată a Ierarhiei superioare sârbești.

În ura sa cea mare față de Episcopul Gherasim Raț — primul episcop român de ședere mai îndelungată pe scaunul Aradului, după păstorirea de scurtă durată a lui Nestor Ioanovici, — Sava Tököly își aroga un fel de drept de patronat asupra bisericii sf. Apostoli Petru și Pavel, numai pentru a scoate această biserică de sub autoritatea Episcopului. Nu e secondat în pornirea sa nici de cei dela cari se aștepta. Protopopul Aradului Georgie Petrovici, deși sârb și el, nu-l urmează. Carlovițul din motive lesne de înțeles, îl susține.

Disputa s'a încheiat în favoarea Episcopului Gherasim, de partea căruia era și dreptatea.

Agitația în jurul chestiunii patronatului lui Sava Tököly asupra bisericii Sf. Apostoli dată, — precât reese dintr'un memoriu al Episcopului către Rege din 23 Martie 1840, — încă din 1837.

La stăruința numitului „patron“, comunitatea făcuse în 31 Aug. 1837 o declarație în fața Magistratului civil din Arad, prin care recunoștea dreptul de patronat a lui Sava Tököly. Această declarație s'a trimis încă atunci Regelui prin Consiliul Locotenențial din Buda. Acesta ceruse — prin intimatul din 5 Dec. 1837 — Episcopului Gherasim informații opinative. — Răspunsul Episcopului a fost contrar celor cerute de consilierul regesc Sava Tököly¹⁾.

Astfel lucrurile se târăgănează timp de 3 ani, până când — în 1840 — murind episcopul bisericii Georgie Ilici, Sava Tököly află prilej nimerit să-și arate drepturile patronale, alegând singur fără amestecul comunității pe sârbul Alexie Radivoievici de epitrop. El cere protopopului din Arad să ia nou-alesului epitrop legiuitul jurământ. Acesta refuză, socotind că epitropul a fost ales fără respectarea rânduelilor bisericești. Cazul ajunge înaintea Episcopului, dar Sava Tököly se adresează și Mitropolitului sârbesc. Acesta, cu data de 3/15 Ian. 1840, scrie Episcopului Gherasim atrăgându-i atenția că „neînțelegerea (controversiam) datează din anul 1818 când predecesorul său (Mitropolitul Stratimirovici), prin scrisoarea din 15 Mai 1818 poruncește Arhimandritului Bolici — Administratorul Diecezei Aradului — că conducerea trebilor (negotiorum) aparținătoare numitei biserici să se lase în acelaș chip în care a fost înainte și să nu se introducă inovații (!) prin care Patronul s'ar putea plânge că e lesat în drepturile sale. Astfel — încheie Mitropolitul — Domnul Consilier Tököly pe drept obicei cerând dreptul de a alege pe epitropi, Ilustr. Ta să te îngrijești ca numitul protopop în cece privește legarea prin jurământ a numitului Epitrop — să-și îndeplinească datoria sa, dacă aceasta n'a făcut-o încă, iar despre îndeplinire să mi se raporteze²⁾.

Episcopul Gerasim cere informații dela protopopul Petrovici, întrebându-l ce l-a făcut să refuze luarea jurământului dela noul Epitrop. Acesta cu data de 10 Ian.³⁾ răspunde, arătând că *alegerea epitropului la o biserică din vechime, s'a făcut cu amestecul (cum influxu) poporului*. „Așadar — încheie protopopul — reese din acestea că eu nu din rea voință (detractione) ci numai de aceea, ca nu cumva dreptul Comunității și obiceiul ei, și prin aceasta însăși Comunitatea cu care de atâția ani trăesc în pace și înțelegere, să o vatăm, de aceea am refuzat să leg prin jurământ obișnuit pe Epitropul ales de dl Consilier Regesc. Iar dacă cumva acest drept de curând

a trecut asupra dlui Consilier Regesc, pentru desvoinovățirea mea față de Comunitate, Ilustr. Voastră să binevoiască a-mi da cuvenitele instrucțiuni.“

Intre acestea, o nouă plângere a lui Sava Tököly la Mitropolie, face pe Mitropolitul Stancovici să urgenteze îndeplinirea cererii și recunoașterea dreptului de patronat.

Intre altele acesta scrie: „Cu privire la dreptul de a alege epitropul bisericii Sf. Apostoli Petru și Pavel, atât între comunitatea respectivă și numitul Consilier Regesc, cât și între Ilustr. Ta, sau Consistorul Diecezan și numitul Consilier, nu poate să fie neînțelegere deoarece Comunitatea în declarația sa făcute Magistratului civil, a recunoscut dreptul tükölian în această privință: așa încât Ilustr. Voastră sau Consistorul Diecezan nicidecum nu pot împiedeca exercițiul acestui drept.“¹⁾

Cere din nou împlinirea poruncii de a se lua legitimul jurământ dela Epitropul ales de Sava Tököly.

În fața acestei duble provocări, Episcopul Gherasim socotește că a venit vremea să răspundă în chip cuvenit pretențiilor lui Sava Tököly. De aceea dă delegație protopopului Arad să meargă la biserică Sf. Apostoli și să ridice de acolo protocoalele acestei biserici de pe anii 1790—1809, pe baza cărora să se cerceteze pretențiile numitului patron. Protopopul și ese la fața locului pentru a ridica protocoalele dar constată, împreună cu epitropul Rimsky, că lipsesc din biserică. „Mergând acasă la dl Consilier Regesc — spune epitropul — acesta mi-a răspuns că nu vrea să dea protocoalele, tot în baza dreptului patronal.“²⁾

În această situație cu data de 1 Martie 1840.³⁾ Episcopul scrie Consiliului Locotenențial regesc ungar, motivând întârzierea răspunsului său la intimatele din 28 Ian. și 27 Februarie, cu refuzul încăpăținat al consilierului Tava Tököly de a extrada protocoalele averii bisericești de pe anii 1790—809, cari chiar după declarația numitului patron trebuiau să se afle în biserică. Arată cum a încredințat pe protopopul Aradului cu aducerea protocolului și ce răspuns a primit acesta. „Reese, spune Episcopul, că numitul patron nu urmărește altceva, atât prin declarația cât și prin farsa jucată, decât să înșele și să amăgească (deludere)“.

Pentru a putea presta informațiile cerute în cauză, Episcopul cere ca numitul Sava Tököly (*cujus alia cogitandi, alia scribendi, alia vero agendi ratio est*) să fie oprit dela deținerea protocoalelor bisericii Sfinții Apostoli, pe care nici el nici familia sa nu a ajutat-o, cu atât mai puțin nu a înzestrat-o, ci doară după măsura facultăților sale — după cum spun alți credincioși aparținători la acea biserică — prin anumite lucruri a făcut-o de rușine, iar pentru întreținerea

1) Arhiva Episcopiei Arad 97, 1840. —

2) A. E. A. Nr. 14 prez. 1840.

3) A. E. A. Nr. 19 prez. 1840.

1) A. E. A. Nr. 46/34 prez. 1840.

2) A. E. A. Nr. 57/39 prez. 1840.

3) A. E. A. Nr. 94/71 prez. 1840.

clerului n'a dat nimic, după cum se laudă în fața poporului.

În sfârșit Episcopul cere ca numitului patron să i se poruncească, ca atâta vreme cât biserica Sfinții Apostoli e sub jurisdicția sa episcopală, să-i dea cuvenita ascultare în lucrurile bisericești, căci instigațiile și unelirile numitului Sava Tököly și a celor câțiva legați ai săi (assectorum) la atât de neînvinsă ură (irreconciliabile odium) au ajuns încât nu rabdă să trăiască (degens) în acest oraș nația valahă fără numai cea illirică (sârbească).

Iată deci spus într'o formă destul de limpede adevăratele pricini pentru care Sava Tököly își aroga dreptul de patronat asupra bisericii sârbilor: nu putea tolera un episcop român pe scaunul Aradului.

Peste șapte zile — cu data de 7 Martie 1840 — Episcopul Gherasim răspunde deasemenea provocărilor Mitropoliei, arătând că pretensiunile de patronat ale lui Sava Tököly, aflându-se în desbatere înaintea Măritului Consiliu, numitul Consilier regesc să fie poftit a avea răbdare (ad patientiam habendam relegere dignetur). Pe de altă parte, scrie Episcopul, dacă în urmarea ordinelor primite, ași fi luat jurământul epitropului ales de Sava Tököly fără amestecul poporului — eu însumi i-ași fi dat armă împotriva mea).

Consiliul Locotenențial ia în socotință cele invocate de Episcop, căci la câteva zile și răspunde prin Magistratul civil, arătând că a dispus acestuia să poruncească epitropilor bisericii Sf. Apostoli să-i extradeze protocoalele cerute, și să-i dea Episcopului cinstea și ascultarea potrivită (reverentiam debitumque obsequium) sub amenințarea celei mai grele pedepse.

Având protocoalele la mână, cu data de 23 Martie 1840, răspunde — printr'un memoriu lung — Regelui, cu privire la patronatul lui Sava Tököly, în biserica Sf. Apostoli.

Iată punctele principale din caest răspuns-memoriu, scris într'o latinească frumoasă.

1. Prin recursul său din 1836 (Nr. 15011) Sava Tököly pretinde că biserica Sfinți Apostoli Petru și Pavel a fost zidită de strămoșul său Ioan Tököly. Documentele din care se poate constata atât zidirea cât și îmbunătățirile aduse bisericii sunt protocoalele, din care Episcopul prezintă extrase începând cu anii 1728—1790 și 1809 până în 1838. Din aceste extrase reese că familia Tököly nu numai că n'a zidit biserica, dar *Ioan Tökölq e dator bisericii* cu 98 galbeni (aureos). Numitul mai era dator și unor preoți, precum și soția sa. „Așa dar Ioan Tököly nu e ziditorul bisericii ci datornicul ei“. În aceleași documente se află și catalogul lucrurilor bisericești, făcut în prezența Episcopului Aradului; dar dacă familia tökö-

liană s'ar fi bucurat de dreptul de patronat, acest catalog ar fi sau subscris de patron, sau făcut în prezența lui, dar în acel protocol nu se face nici mențiune de patron, cu atât mai puțin nu apare subscrierea lui; *asa dar e limpede că Episcopul. avea suprema inspecție în biserică, pe care în prezent Sava Tököly i-o deneagă.*

2. Sava Tököly adaugă motivul că biserica ar fi fost întreținută și mărită de familia sa. Tot din aceleași documente se arată că acestea s'au făcut din bunurile credincioșilor și nu ale familiei tököliene.

3. Al treilea argument e pretinsa fundație pentru întreținerea clerului. „Că există în scris această fundație — spune Episcopul — nu neg; dar că s'ar fi împărțit din bunătățile ei vreun preot în prezent, sau dintre înaintași, aceasta se vede și din documente că nu s'a întâmplat, fără doară Sava Tököly care singur primește interesele fundației sale, pe care probabil a făcut-o pentru sine“.

4. În contractul de restaurare a bisericii din 1790, făcut între epitropi și măștri, nu apare nicăeri numele lui Sava Tököly, sau al cuiva din familia sa. Se vede și de aici că biserica a fost restaurată din banii bisericești și nu din ai lui Tököly.

Alte dăruiri au mai fost făcute bisericii de Paul Marcovici și P. Bojici câte un clopot, precum și Generalisa de Putnic și văduva Eustația Arsici un panariu de argint. Scriptele despre aceste donații — din care ar reeși mai bine adevărul — le deține în mod volnic Sava Tököly.

Tot Sava Tököly mai adaugă că răposatul Metropolit din Carloviț, Stratimirovici, ar fi dat Administratorului eparhial Bolic, ordinul ca la numita biserică să nu se facă nimic fără voia patronului. „Astfel de ordin — spune Episcopul — va fi dat poate Metropolitul fiind indus în eroare, dar eu ca Episcop nu recunosc alt drept de patronat în biserica mea decât acela care aparține tuturor credincioșilor“.

Declarația comunității (e vorba de declarația comunității făcută în fața Magistratului civil prin care recunoaște dreptul de patronat a lui Sava Tököly) făcută de președintele ei Lazăr Mihailovici e plină de nesincerități. Ea bazează dreptul de patronat pe faptul că biserica poartă numele lui Tököly. Dar — spre pildă — biserica ce se cheamă „episcopală“ nu înseamnă că a făcut-o Episcopul.

Concluzia: „Prin această cercetare — la cerea numitului prea milostiv Intîmat adusă, în chip vrednic de crezare s'a dovedit aceea că la numita biserică pretinsul patron Sava Tököly niciodată n'a dăruit nimic pentru susținerea preoților aparținători numitei biserici, se arată deci cererea lui Sava Tököly și plângerile sale despre vătămarea prin mine, a dreptului său patronal, a fi mari închipuiri și minciuni; și deoarece numitul Consilier regesc e numai

membru al Comunității, să fie oprit — a-și forma — pe viitor nedreptele și violentele pretenții, să fie în chip serios sfătuit să se abțină de la vătămarile și plângerile nesincere prin care profanează demnitatea mea.“¹⁾)

Cu acest răspuns polemica în jurul dreptului de patronat se pare că încetează. Ea se reia în anul 1842, de data aceasta sub forma unei fundații pe care Sava Tököly intenționa s'o facă pentru această biserică. El trimite statutele spre aprobare Consiliului locotenențial, care la rândul său le trimite Episcopului Gherasim spre a-și da părerea asupra lor.

Prin această fundație Sava Tököly urmărea să dea o nouă lovitură autorității episcopale, care — în chestia patronatului dorit de el — se menținea fermă pe poziția sa dreaptă și canonică.

Pr. Gheorghe Lițiu

Visul lui Scipio

Filosofia, pietatea, virtutea, poezia, geniul lui Cicero izbucnesc în câteva pagini, în care sufletul său și al secolului se destăinuie într'un limbaj vrednic de toate secolele.

Al doilea Scipio, una din gloriile cele mai curate și una din cele mai mari virtuți ale Romei, e pus în scenă de Cicero. Acest al doilea Scipio povestește amicilor săi, în aceasta convorbire, un vis pe care l-a avut în Africa; vis în care umbra strămoșului său Scipio Africanul, învingătorul Cartaginei, i se arată, îi proorocește moartea funestă, îl îmbărbătează să stăruie în serviciile pe care orice cetățean le datorează patriei sale, să disprețuiască moartea, și ce e încă și mai sublim, să nesocotească chiar gloria... Iată câteva fragmente din acest vis:

„Dar, urmă strămoșul meu, ca să-ți sporești înflăcărarea cu care aperi Statul, află că toți aceia care au salvat, ajutat, mărit patria lor, au în ceruri un loc pregătit dinainte, unde se vor bucura de o fericire fără liman. Căci Zeul suprem, care cârmuește nefermămuritul univers, nu găsește pe pământ nimic mai plăcut ochilor săi decât adunările de oameni, întrunite sub chezașia legilor, și care se numesc societăți civile. Tot din ceruri pogoară aceia care conduc și apără națiunile și în ceruri se întorc...“

„Adevărata viață, îmi răspunse el, începe pentru om abia când scapă din legăturile trupului unde era captiv; ceea ce voi numiți viață este de fapt moartea. Privește! Iată pe tatăl tău, venind înspre tine...“

Văzui pe tata, și mă podidiră lacrimile; dar el, îmbrățișându-mă, nu-mi dete voie să plâng...

Indată ce-mi putui stăpâni hohotele de plâns, zisei:

„O tată, model al virtuților și al sfințeniei de vreme ce viața e în voi, după cum mi-a deslușit Africanul de ce aș mai rămâne eu pe pământ? De ce nu m'aș zori să viu și eu în societatea voastră cerească?“

„Nu, nu așa, fiule, îmi răspunse el; atâta timp cât Dumnezeu, al cărui templu este tot ceea ce vezi, nu te va fi slobozit din închisoarea ta trupească, tu nu poți fi primit în aceste sălășuri. Menirea oamenilor este să rămână pe globul acesta, pe care-l vezi așezat în mijlocul templului universal al lui Dumnezeu, și din care o părticică se cheamă Pământ... Ei au primit un suflet? De aceea, fiule, tu și toți oamenii religioși trebuie să vă păstrați sufletul în cătușele corpului; nici unul din voi, fără porunca aceleia care vi l-a dat, nu poate eși din aceasta viață muritoare. Fugind de ea, ați părea că părăsiți postul unde v'a așezat Dumnezeu. Ci tu, Scipio, ca și străbunul tău care ne ascultă, ca și mine care ți-am dat viața, chibzuește să trăiești cu dreptate și evlavie, gândește-te la cultul ce datorezi părinților și apropiatilor tăi, ce datorezi mai cu seamă patriei. O atare viață e calea ce te va duce spre cer, spre adunarea acelor care au trăit, și care izbăviți acum de trup, sălășluiesc în locurile pe care le vezi...“

Tata îmi arată acel cerc care străluce cu o izbitoare lumină în mijlocul tuturor focurilor cerești, și pe care voi o numiți cu o rostire împrumutată dela greci: Calea laptelui. Din înaltul aceluia văzduh luminos, eu contemplai universul, și-l văzui plin de măreție și de minuni. Stele care nu se văd de aici se arătară ochilor mei și mărimea corpurilor cerești mi se desvălui înaintea ochilor. Ea întrece tot ce omul a putut vreodată bănuși. Din toate corpurile, cel mai mic, care e așezat în cele de pe urmă hotare ale cerului, și cel mai aproupe de pământ, strălucea cu o lumină împrumutată. Globurile instelate întreceau cu mult pământul în mărime. Pământul însuși îmi păru așa de mic, că imperiul nostru, care nu e decât un punct pe scoarța lui, îmi făcu rușine.

Și cum mă uitam la el cu luare aminte: „Ei bine, fiule, îmi zise tata, oare spiritul tău fi-va mereu legat de pământ? Nu vezi în ce locuință înaltă și sfântă ești chemat?“...

Contemplam toate aceste minunății, pierdut în admirația mea. Când putui să mă reculeg, întrebai pe părintele meu:

„Ce e armonia aceasta atât de puternică și de dulce, în mijlocul căreia mi se pare că suntem scufundați?“

„Vai, zise Africanul, tu contempli încă locuința și sălășul oamenilor. Dar dacă pământul îți pare mic, cum este în adevăr, ridică-ți ochii spre aceste ținuturi cerești, disprețuește toate lucrurile umane. Ce renume, ce fală vrednică de răvonele tale vrei să dobândești printre oameni? Vezi ce spații imperceptibile

¹⁾ A. E. A. fără număr, data 23 Martie 1840.

ocupă ei pe globul pământesc, și ce vaste singurătăți despart cele câteva pe care alcătuiesc punctele locuite. Oamenii, împrăștiați pe pământ, sunt așa de izolați unii de alții, că între feluritele popoare nu e cu puțință nici o comunicare. Îi vezi așezați pe toate părțile acestei sfere, pierduți la distanțele cele mai depărtate, pe planurile cele mai protivnice. Ce glorie speră de la aceia pentru care nu ești?

„Chiar când neamurile viitoare ar repeta după poftă lauda fiecăruia dintre noi, chiar când numele nostru s'ar perinda în toată strălucirea lui din generație în generație, potoapele și focul ce trebuie să schimbe fața pământului la epoci statornic hotărâte, ar răpi gloriei noastre puțința de a fi, nu zic veșnică, ci măcar durabilă. Și ce-ți pasă să fii celebru în veacurile viitoare, când n'ai fost în timpurile apuse, și printre oameni tot atât de numeroși, dar neasemuit mai buni?...

„De aceea, dacă renunți să vii în acest locaș, unde se află toate bunurile sufletelor mari, urmărește aceasta umbră care se cheamă gloria omenească, și care abia dacă durează câteva zile. Dar dacă îți duci privirile în sus, și le ațintești spre sălașul tău firesc și patria ta eternă, nu te lăsa stăpânit de vorbele mulțimii. Înălță-ți ochii mai presus de răsplățile umane, și singură virtutea să-ți arate calea adevăratei glorie și să te atragă pentru ea însăși. E datoră altora să știe ce au să spună despre tine. Vor vorbi, fără indoială; dar cel mai frumos renume e ținut captiv între hotarele strănte la care e țărnută lumea voastră, ea nu are darul nemuririi, ea piere odată cu oamenii, se stinge în uitarea posterității.“

După ce el vorbi astfel, eu îi zisei:

„O Scipio, dacă e adevărat că serviciile aduse patriei a mers pe urmele tale și ale lui Paulus Emilius și n'a lipsit de la anevoioasa moștenire a gloriei, vrea azi să-și indoiască silințele în vederea acestui premiu fără de preț.

„Sus inima! Îmi rosti el, și adu-ți aminte că dacă trupul tău trebuie să piară, tu nu ești muritor. Forma aceasta pipăibilă nu ești tu; ceea ce face pe om e sufletul, iar nu acest chip pe care-l poți arăta cu degetul. Află dar că ești; căci a fi divin înseamnă a simți în tine viață, a gândi, a-ți aminti, a prevedea, a governa, a stăpâni și a mișca corpul ce ți-a fost dat după cum Dumnezeu cel adevărat cârmuește lumile. Asemenea acestui Dumnezeu veșnic care mișcă lumile în parte stricăcioase, sufletul nemuritor mișcă corpul vremelnic, folosește sufletul acesta la slujbele cele mai de seamă. Nu e alta mai înaltă decât să veghezi mântuirea patriei. Sufletul deprins cu această nobilă lucrare își ia zborul mai lesne spre lăcașul său cereș; el e dus cu atât mai repede, cu cât va fi obișnuit, în închisoarea trupului, să-și ia avânt, să contemple lucrurile sublime, să se dezrobească de cătușele pământeste. Dar când moartea vine

și lovește pe omeni vânduți plăcerilor, care s'au făcut sclavi ticăcioși ai patimilor, și care, împinși orbește de ele, au călcat toate legile divine și umane, sufletele lor desprinse de trupuri, rătăcesc nemernice împrejurul pământului, și nu se întorc în acest locaș decât după o ispășire de mai multe veacuri“.

La aceste cuvinte Scipio pieri, iar eu mă deșteptai...

Ce s'ar putea spune astăzi mai frumos și mai curat în morală? Presimțirea lui Cicero lua lumii înainte cu douăzeci de secole.

I.

Despre ce să predicăm?

În *Dumineca 27-a d. Rusalii* (10 Decembrie 1944) vom vorbi despre LITURGHIA CREDINCIOȘILOR IX: LUCRĂRI PREGĂTITOARE PENTRU SF. ÎMPĂRTĂȘIRE.

După rugăciunile de pregătire a preotului și a credincioșilor în vederea Împărtășirii cu Trupul și Sângele Mântuitorului, și sfințele Daruri sunt supuse la o serie de lucrări pregătitoare, prin mijlocirea cărora slujitorul altarului caută să le facă cât mai proprii în acest scop. Cu aceste lucrări pregătitoare el vrea totodată să sublinieze în chip simbolic și ideia de jertfă ce stă la baza sf. noastre Cuminecături, precum și unitatea acestei jertfe în cele două materii ale sale, pâinea și vinul, cari prin venirea Sf. Duh s'au prefăcut în Trupul și Sângele Mântuitorului nostru Iisus Hristos.)

Ca să se facă pe sine, însă, cât mai destoinic pentru împlinirea acestor lucrări, cari vor urma de aci înainte în rânduiala sf. noastre Liturghii, preotul se închină mai întâi de trei ori în fața sf. Mese, zicând în taină de fiecare dată: „*Dumnezeule, curățește-mă pre mine păcătosul și mă miluiește*“. După aceasta el săvârșește așa numita *înălțare a sf. Trup*, adică ia cu amândouă mâinile sf. Trup, îl înălță puțin și face cu dânsul semnul sf. cruci deasupra Discului, zicând cu glasul înălțat: „*Să luăm aminte! Sfintele Sfinților*“. Cu aceasta el închipuiește însăși înălțarea pe cruce a Fiului lui Dumnezeu, înălțare care prin patimile și moartea Celui răstignit, a adus cu sine izbăvirea noastră din osânda celui rău.

Momentul acesta dinaintea sf. Împărtășiri are o însemnătate deosebită în cuprinsul sf. noastre Liturghii. O arată aceasta chiar și cuvintele cu cari preotul însoțește săvârșirea lui. „*Să luăm aminte*“, zice el, adică să luăm seama că pe sf. Altar Trupul Fiului lui Dumnezeu se înălță și se frânge în curând spre a ni se da nouă drept hrană, pentru dobândirea vieții de veci. „*Să luăm aminte*“, adică să stăm cu smerenie adâncă, căci întocmai ca și pe crucea

1) Pr. Petre Vintilescu: *Liturghiile bizantine private istoric*, în structura și dezvoltarea lor. București 1943 p. 105.

Golgotei, sfântul Său Sânge se varsă din nou ca să ne spele și să ne curețe de sgușura păcatelor pe toți aceia cari vom gusta din sfințenia Lui. „Să luăm aminte“, adică să ne desprindem în această clipă solemnă de toate gândurile noastre cele pământești și să ne înălțăm cugetele spre Dumnezeu dragostei depline, care și pe Fiul Său cel unul născut l-a dat, ca tot cel ce crede într'ănsul să nu piară, ci să aibă viața de veci.

Cuvintele „Sfintele Sfinților“ însemnează apoi că cele ce se înalță sunt sfinte și se dau numai sfinților, adică numai celor ce sunt în adevăr pregătiți și vrednici pentru primirea lor. Ele sunt așadar pentru unii o invitație de a se împărtăși cu sf. Taine, iar pentru alții o oprire, ca nu cumva din cauza nevredniciei lor „să mănânce și să bea osândă, nesocotind Trupul Domnului“ (I Cor. 11, 20). „Preotul pe unii îi cheamă, iar pe alții îi îndepărtează, — zice sf. Ioan Gură de Aur, — făcând aceasta nu cu mâna, ci cu graiul, mai lămurit decât cu mâna...; căci atunci când zice „Sfintele Sfinților“, vrea să spună: Dacă cineva nu este sfânt, să nu se apropie!“¹⁾ Sub numele de sfinți se înțeleg aci însă nu numai „celi desăvârșiți în virtute“, — după cum se exprimă Nicolae Cabasila, — ci și cei ce „se străduiesc să capete aceea desăvârșire, chiar dacă n'au atin-s-o încă; pentru că nimic nu oprește ca și aceștia să se sfințiască prin participarea la sf. Taine și ca prin aceasta să fie sfinți...“²⁾ Prin urmare sub acest nume se înțeleg toți creștinii cari duc o viață curată și se mențin într'o legătură neîntreruptă cu Mântuitorul Hristos, din a cărui sfințenie se împărtășesc prin Taine sf. Cuminecături.

Cum însă nimeni nu poate să spună despre sine că este cu adevărat sfânt, de vreme ce fiecare e supus păcatului, iar la adevărata sfințenie nu se poate ajunge decât prin Domnul nostru Iisus Hristos, din acest motiv la cuvintele preotului: „Să luăm aminte! Sfintele Sfinților“, credincioșii răspund dinpreună cu cântăreții: „Unul sfânt, unul Domn, Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu-Tatăl. Amin“. Cu aceste cuvinte ei mărturisesc că numai unul este cu adevărat sfânt, numai unul este Domn adevărat, și acesta este Iisus Hristos, cel ce ne sfințește și pe noi, prin Trupul și Sângele Său.

În timp ce se cântă această cântare de recunoaștere smerită a sfințeniei depline a Mântuitorului, preotul săvârșește în altar o a doua lucrare pregătită pentru sf. Împărtășire și anume sfărâmare sf. Trup. Este lucrarea prin care el închipuiește moartea de pe cruce a Fiului lui Dumnezeu. Preotul săvârșește această lucrare sfărâmând sf. Trup în patru părți, după tăieturile făcute la Proscomidie și însoțind-o cu cuvintele: „Sfarmă-se și se împarte Mielul

lui Dumnezeu, cel ce se sfarmă și nu se desparte, cel ce se mănâncă pururea și niciodată nu se sfârșește, ci pe cei ce se împărtășesc îi sfințește“. Cu aceste cuvinte el vrea să spună că, deși sf. Trup se frânge și se împarte în mai multe părți, totuși El rămâne întreg și nedespărțit. Căci frângerea propriu zisă privește numai chipul pâinii și nicidecum ființa Trupului dumnezeesc însăși, deoarece acesta rămâne întreg și nedespărțit în fiecare părticică. Prin urmare orice credincios ce se împărtășește cu o părticică din această pâine, se împărtășește de fapt cu Trupul Domnului întreg și nedespărțit. Mai mult chiar: deși Trupul Domnului se mănâncă neîncetat la toate sf. Liturghii și pretutindeni, totuși El nu se sfârșește niciodată, ci pe toți cei ce se împărtășesc cu El îi sfințește în adevăr.

După ce a sfărâmat sf. Trup în patru părți preotul le așează apoi pe sf. Disc în formă de cruce, având grija ca sus să fie părticica cu însemnarea IS(us), jos cea cu HS, la stânga NI, iar la dreapta lui, KA. Această așezare ne înfățișează pe Mântuitorul Hristos răstignit și ne aduce totodată aminte de adevărul că moartea Sa de pe cruce s'a adus pentru toți oamenii din toate timpurile și din toate părțile lumii. Intreaga lucrare a frângerii sf. Trup ne amintește apoi de lucrarea plinită de însăși Fiul lui Dumnezeu la Cina cea de Taină, când a frânt mai întâiu Trupul Său și apoi l-a dat spre mâncare sf. Săi Apostoli.

Terminând lucrarea aceasta, preotul ia părticica cu însemnarea IS(us) și după ce face cu dânsa semnul sf. cruci deasupra sf. Potir, o pune într'ănsul, zicând: „Plinirea păharului credinții Sf. Duh“. În sf. Potir se plinește în acest chip așa numita împreunare a chipurilor, împreunare a Trupului și a Sângelui, pe care o săvârșește în chip tainic același Duh Sfânt, care a și sfințit darurile în momentul prefacerii. Până aci așadar pe sf. Masă, Trupul și Sângele Mântuitorului erau separate unul de altul, pentru ca prin aceasta să se însemneze patimile și moartea Sa izbăvitoare de pe crucea Golgotei. Acum însă, prin lucrarea nevăzută a sf. Duh, aceste sfinte elemente se împreună laolaltă, pentru ca să ne înfățișeze înaintea ochilor credinței noastre, adevărul învierii Sale din morți, când și sufletul s'a împreunat din nou cu Trupul Său. Este una din cele mai mari taine ce se plinesc în decursul sf. noastre Liturghii. Din acest motiv și preotul, săvârșind această lucrare, accentuează caracterul ei tainic, zicând: „Plinirea păharului credinței sf. Duh“, vrând parcă să spună că numai ochii credinței pot să înțeleagă în adevăr marea taină pe care o plinește aci însăși Duhul lui Dumnezeu.

După împreunarea chipurilor preotul binecuvântă apa caldă pe care i-o dă paraclisieral și zice: „Binecuvântată este căldura sfinților Tăi totdeauna, acum

¹⁾ Citat după același. Op. cit. p. 106.

²⁾ Citat după Ene Braniște: Op. cit. p. 134.

și pururea și în vecii vecilor. Amin. Toamnă apoi diu căldură în sf. Potir, în chipul crucii, atâta cât socotește că este de ajuns spre a încălzi Sfintele și rostește în acest timp: „Căldura credinței plină de Duhul Sfânt. Amin“. Sf. Gherman al Constantinopolului, vorbind despre această lucrare pregătitoare pentru sf. împărtășire, scrie între altele: „Precum din dumnezeiasca coastă o curs apă și sânge plină de căldură, așa și pe timpul împărtășirii apa cea caldă ce se toarnă în Potir, întregeste icoana sau chipul tainelor, făcând pe cei ce se ating de marginea Potirului să creadă, că se ating de însăși de viață făcătoarea coastă“. Iar sf. Simeon Tesalonicul, înfățișându-ne aceeași lucrare, spune că prin săvârșirea ei mărturisim „că Trupul Domnului și mort fiind, despărțindu-se dumnezeiescul Său suflet, a rămas iarăși făcător de viață, nedespărțindu-se de Dânsul Dumnezeire și toate lucrările Duhului. Căci apa caldă arată că dă prin căldură semnul vieții, și se pune atunci pe timpul cuminecăturii pentru ca atingându-se buzele de Potir și cuminecându-se, socotim că bem din Sângele făcătoarei de viață coaste, fiindcă Dumnezeu nu s'a despărțit, ceea ce închipuiește turnarea căldurii, căci scrie: „Foc este Dumnezeu nostru“.

Cu turnarea apei calde în sf. Potir, preotul încheie seria lucrărilor pregătitoare pentru Sf. Împărtășire. Acum, toți cei ce s'au pregătit și se simt vrednici, se apropie de sf. Altar pentru ca să primiască Trupul și Sângele Fiului lui Dumnezeu și în acest chip să se facă părtași de toate darurile dobândite prin jertfa Sa de pe cruce. Să o facă aceasta însă „Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste“, pentru ca nu cumva din lipsa acestora, jertfa cea fără de sânge să rămână neroditoare în sufletele și trupurile lor.

I.

Informațiuni

■ LA 1 DECEMBRIE, în așteptarea unei păci bune și drepte, am sărbătorit — în sfintele biserici — a 26-a aniversare de când cei o sută de mii de Români au decretat la Alba-Iulia unirea Ardealului cu Țara.

Peste o mie de ani am așteptat acest eveniment, încredințați că „cei ce flămânzesc și însetează de dreptate se vor sătura“...

Astăzi Ardealul de Nord își așteaptă înlăcrimat, cu lanțurile robiei rupte și cu brațele deschise, să-și primească acasă mii de refugiați, pe cari odiosul dictat dela Viena i-a aruncat pe drumurile privilegiei.

... Ardealul nostru românesc!....

Școala de Duminecă

50. Program pentru Dumineca 10 Decembrie 1944.

1. Rugăciune: Doamne și Stăpânul vieții mele...

2. Cântare comună: Fecioara astăzi... (70 Cânt rel. pag. 57).

3—4. Cetea Evangheliei (Luca 13, 10—17) și Apostolului zilei (Efeseni 6, 10—17) cu tâlcuire.

5. Cântare comună: Mântuire a trimis Domnul.

6. Cete din V. T.: David. (Cartea I. Regi c. 16).

7. Povești morale: Zădărnicia lucrurilor lumești. (Eclesiastul c. 2).

8. Intercalări: (Poezii rel. etc.).

9. Cântare comună: O ce veste minunată...

10. Rugăciune: Stăpâne, atot puternice și necuprins, puterea cea începătoare de lumină și nepătrunsă, Părintele Ființei celei ipostatice și Purcezătorul Duhului Tău celui de o putere, care pentru îndurările milostivirii și pentru negrăita bunătate nu ai trecut cu vederea ființa omenească cea cuprinsă de întunerecul păcatului, ci dumnezeieștile lumini ale sfintelor Tale învățături le-ai strălucit în lume mai întâi prin lege și prin prooroci, iar mai apoi pe Fiul Tău cel unul născut ai binevoit să ne răsără nouă trupește și la strălucirea luminii Tale să ne povățuiască: fie urechile Tale luătoare aminte la glasul rugăciunii noastre și ne dăruiește nouă, Doamne, cu inimă deșteaptă și trează să petrecem toată noaptea vieții acesteia, așteptând venirea Fiului Tău și Dumnezeului nostru, Judecătorul tuturor, nu culcați și dormind, ci priveghind și deșteptați spre lucrarea poruncilor Tale să ne aflăm, și întru bucuria Lui împreună să strigăm, unde este glasul cel neîncetat al celor ce prăznesc și nespusa dulceață a celor ce privesc frumșetea feții Tale celei negrăite. Că bun și iubitor de oameni Dumnezeu ești, și Ție mărime înălțăm: Tatălui celui fără de început, împreună cu unul născut Fiul Tău și cu preasfântul și bunul și de viață făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

*

(A se vedea „Instrucțiunile“ din Nr. 1, 1943). A.

Nr. 4181/1944.

Comunicat

Prea Cuc. Preoți cari au în parohie elevi ai Școlii Normale confesionale „Dimitrie Țichindeal“ din Arad sunt invitați să controleze activitatea acestora în privința cântării bisericești și a tipicului.

Elevii normalști, până la începerea cursurilor, sunt obligați să participe regulat la toate slujbele cântând în strană sub conducerea cântărețului oficial al respectivei parohii, pentru a nu regresa în cele învățate.

Conducătorul Oficiului parohial va elibera la vremea sa un certificat despre frecventarea regulată și activitatea de strană a elevilor normalști pentru justificarea progresului în cele ale cântării tipicului bisericesc pe timpul cât respectivii n'au participat la cursuri.

Arad, la 25 Noembrie 1944.

† ANDREI

Episcop.

Ic. Stavr. Caius Turicu
consilier, referent parohial.